

УДК 339.5:338.1(477)

JEL F14, F51, E32

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2026-14-32>**Юр'сва П.Б.**кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8067-3066>**Polina Yurieva**

State Tax University

Неборачко М.Е.аспірант,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9605-6278>**Mykola Neborachko**

State Tax University

ЗОВНІШНЯ ЦІНОВА КОН'ЮНКТУРА ТА ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ТОРГОВЕЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

EXTERNAL PRICE SITUATION AND ECONOMIC DYNAMICS OF UKRAINE UNDER TRADE CONFLICTS

Анотація. У статті емпірично оцінено зв'язок зовнішньої цінової кон'юнктури з економічною динамікою України в умовах глобальних торговельних конфліктів. На основі офіційних квартальних даних Державної служби статистики України за 2016-2025 роки побудовано лінійні парні регресійні моделі залежності темпів приросту реального ВВП від темпів зміни середніх цін в експорті товарів, оцінені окремо для періоду до повномасштабного вторгнення та періоду повномасштабної війни. Статистичну якість моделей перевірено за коефіцієнтом детермінації, t-критерієм Стюдента, F-критерієм Фішера та критерієм Дарбіна-Уотсона. Встановлено, що стійкий одночасний зв'язок між ціновою кон'юктурою та економічною динамікою відсутній у кожному з періодів. Головним результатом є виявлена якісна зміна характеру зв'язку: коефіцієнт регресії змінює знак з додатного на від'ємний, що відображає витіснення цінового каналу неціновими обмеженнями – блокадою портів, руйнуванням виробничих потужностей і безпековими чинниками. Обґрунтовано, що в періоди безпекових викликів пріоритетного значення для економічної стабільності набуває усунення нецінових обмежень.

Ключові слова: економічна стабільність, торговельні конфлікти, зовнішня цінова кон'юнктура, економічна динаміка, реальний ВВП, регресійний аналіз, нецінові чинники.

Abstract. Introduction. The intensification of protectionism and the transformation of trade conflicts into a persistent feature of the world economy are reshaping the environment in which national economic dynamics take form. One of the key channels of this influence is the price channel: trade conflicts distort supply and demand on global commodity markets, which is reflected in the external price situation faced by national exporters. For Ukraine, whose exports constitute a substantial share of aggregate demand, the sensitivity of economic dynamics to external price conditions is potentially high. **Purpose.** The article aims to empirically assess the relationship between the external price situation and the economic dynamics of Ukraine and to identify differences in the character of this relationship before and after the onset of the full-scale war, thereby providing an empirical basis for decisions in the sphere of ensuring the economic stability of the state under global trade conflicts. **Results.** Using official quarterly data of the State Statistics Service of Ukraine for 2016–2025, linear pairwise regression models of the dependence of real GDP growth rates on the rates of change in average export prices were constructed and estimated separately for the period before the full-scale invasion and the period of the full-scale war, with statistical quality verified through the coefficient of determination, Student's t-test, Fisher's F-test, and the Durbin-Watson test. No stable contemporaneous relationship between the external price situation and economic dynamics was found in either period. The principal result is the identified qualitative change in the character of the relationship: the regression coefficient changes sign from positive to negative, which reflects the displacement of the price channel by non-price constraints – the blockade of seaports, the destruction of production capacities, and security factors that determined economic dynamics irrespective of world price levels. **Conclusion.** In periods of security shocks, price instruments of foreign trade policy lose their effectiveness, and the removal of non-price constraints – the restoration of logistics routes and the protection of production capacities and critical infrastructure – acquires priority for ensuring economic stability. Prospects for further research relate to the transition from contemporaneous-relationship models to distributed-lag specifications and the application of structural-break tests for the formal verification of parameter change.

Keywords: economic stability, trade conflicts, external price situation, economic dynamics, real GDP, regression analysis, non-price factors.

Постановка проблеми. Загострення протекціонізму та перетворення торговельних конфліктів на сталий елемент функціонування світового господарства змінюють середовище, в якому формується економічна динаміка окремих країн. Одним із ключових механізмів такого впливу є ціновий: торговельні конфлікти деформують попит і пропозицію на світових товарних ринках, що відображається у зовнішній ціновій кон'юктурі для національних експортерів. Для України, де експорт формує значну частину сукупного попиту, чутливість економічної динаміки до цінових умов зовнішньої торгівлі є потенційно високою. Водночас повномасштабне вторгнення якісно змінило умови функціонування національної економіки, тож відкритим залишається питання, якою мірою закономірності зв'язку зовнішньої цінової кон'юкттури з економічною динамікою України, що склалися раніше, збереглися в умовах повномасштабної війни. Брак емпіричних оцінок цього зв'язку з розмежуванням періодів до і після початку повномасштабної війни обмежує можливості обґрунтування рішень у сфері забезпечення економічної стабільності держави в умовах глобальних торговельних конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив торговельних конфліктів на функціонування національних економік перебуває в полі уваги вітчизняних науковців. Н. Калюжна та О. Степичева [4] досліджують передумови ескалації торговельних конфліктів у торговельній війні та наслідки такої ескалації для її учасників; С. Радзівська [5] аналізує трансформації глобалізаційних процесів та їхні наслідки для зовнішньої торгівлі України; А. Гриценко [1] обґрунтовує глибинний характер змін світогосподарського устрою та завдання адаптації до них економіки України.

У зарубіжному науковому дискурсі концептуальне підґрунтя дослідження торговельних конфліктів формують, зокрема, праці Д. Родріка [8, с. 200–201], який через політичну трилему світової економіки окреслив межі гіперглобалізації, та Г. Фаррелла й А. Ньюмана [7], чия концепція «озброєної взаємозалежності» пояснює перетворення мереж економічної взаємозалежності на інструмент міждержавного тиску.

Разом з тим наявні дослідження зосереджені переважно на концептуальному, інституційному та інструментальному вимірах торговельних конфліктів. Емпіричне оцінювання зв'язку зовнішньої цінової кон'юкттури з економічною динамікою України, надто з розмежуванням періодів до і після початку повномасштабної війни, залишається поки досить фрагментарним.

Мета статті полягає в емпіричному оцінюванні зв'язку зовнішньої цінової кон'юкттури з економічною динамікою України та у виявленні відмінностей у характері цього зв'язку до і після початку повномасштабної війни, що формує емпіричне підґрунтя для рішень у сфері забезпечення економічної стабільності держави в умовах глобальних торговельних конфліктів.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на економіко-статистичних методах. Основним інструментом слугує кореляційно-регресійний аналіз: зв'язок зовнішньої цінової кон'юкттури з економічною динамікою України описано лінійними парними регресійними моделями, параметри яких оцінено методом найменших квадратів окремо для

періоду до повномасштабного вторгнення та періоду повномасштабної війни, що уможливило зіставлення характеру зв'язку між цими періодами. Статистичну якість моделей перевірено за коефіцієнтом детермінації, t-критерієм Стюдента для параметрів регресії, F-критерієм Фішера на основі дисперсійного аналізу та критерієм Дарбіна-Уотсона для виявлення автокореляції залишків. Порівняльний аналіз застосовано для зіставлення параметрів моделей двох періодів, табличний метод – для систематизації результатів оцінювання.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні дані Державної служби статистики України. Економічну динаміку представлено квартальними темпами зміни реального валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) за офіційним показником «Зміна обсягу валового внутрішнього продукту», який обчислюється в постійних цінах 2021 року і виражається у відсотках до відповідного кварталу попереднього року [2]. Зовнішню цінову кон'юктуру відображають індекси середніх цін в експорті товарів [3]: вони публікуються щомісячно і для цілей дослідження усереднені до квартальних значень, порівнянних із квартальними темпами зміни ВВП. Розрахунки охоплюють період 2016–2021 років (24 квартальні спостереження) та період з I кварталу 2022 року до III кварталу 2025 року включно (15 спостережень; III квартал 2025 року – останній, за який на момент проведення дослідження було оприлюднено офіційні дані). Межу між періодами визначає початок повномасштабної війни, що якісно змінив умови функціонування національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торговельні конфлікти впливають на національні економіки насамперед через ціновий механізм: деформації попиту і пропозиції на світових товарних ринках відображаються в цінах експорту та імпорту, формуючи зовнішню цінову кон'юктуру для національних виробників. Теоретичним підґрунтям цього механізму слугує низка положень сучасної економічної науки. Д. Родрік обґрунтував внутрішню суперечливість моделі глибокої економічної відкритості, з якої випливає структурний характер торговельних конфліктів у сучасному світовому господарстві [8, с. 200–201]. Н. Калюжна та О. Степичева систематизували неопротекціоністські інструменти, застосування яких і спричиняє такі деформації, позначаючись на зовнішній ціновій кон'юктурі, з якою стикаються національні експортери [4]. Концепція «озброєної взаємозалежності» Г. Фаррелла й А. Ньюмана пояснює, як зовнішньоекономічні зв'язки перетворюються на інструмент тиску, а нецінові обмеження витісняють ціновий механізм [7]; саме цю логіку застосовано далі під час інтерпретації одержаних емпіричних результатів. За А. Гриценком, основна суперечність сучасності пролягає між глобалізацією, яку рухають інформаційно-фінансові технології, та локалізацією матеріальних і трудових ресурсів, не здатних переміщуватися з тією самою швидкістю, що інформація і фінансові потоки; розв'язується вона, зокрема, через зміну світових порядків, а гострого вияву набула саме в Україні [1]. Це обґрунтовує вибір української економіки як об'єкта емпіричного оцінювання. Для економіки України, де експорт є вагомим складником сукупного попиту, динаміка середніх цін в експорті

товарів слугує безпосереднім вимірником цінового складника зовнішніх умов [3]. Відтак емпірична перевірка зв'язку зовнішньої цінової кон'юнктури з економічною динамікою будується на зіставленні двох лінійних парних регресійних моделей, оцінених окремо для періоду до повномасштабного вторгнення та періоду повномасштабної війни: істотна відмінність характеру зв'язку між періодами свідчатиме про якісну перебудову механізму передавання зовнішніх цінових імпульсів національній економіці.

Характер динаміки обох аналізованих показників – квартальних темпів приросту реального ВВП і темпів зміни середніх цін в експорті товарів, за даними Державної служби статистики України [2; 3], – суттєво різниться між періодами. У 2016-2021 роках економічна динаміка була порівняно стійкою: середній квартальний темп приросту реального ВВП становив 1,8 %, а помітне відхилення від цього рівня спостерігалось лише у 2020 році та на початку 2021 року під впливом пандемічних обмежень. Зовнішня цінова кон'юнктура натомість характеризувалася високою мінливістю – від глибокого падіння експортних цін у 2016 році до їх стрімкого зростання у 2017 та 2021 роках – із середнім темпом зміни 12,8 %. У період повномасштабної війни співвідношення змінилося: середній темп приросту реального ВВП становив – 4,7 %, що відображає глибоке падіння 2022 року з подальшим частковим і нестійким відновленням, тоді як середній темп зміни експортних цін знизився до 1,6 %. Отже, період повномасштабної війни поєднує різке погіршення економічної динаміки з порівняно невисокими темпами зміни експортних цін, що вже на описовому рівні ставить під сумнів збереження характеру зв'язку, властивого попередньому періоду.

Оцінювання здійснено за лінійною моделлю $\hat{y} = a + bx$, де $\hat{y}$ – квартальний темп приросту реального ВВП, %; x – квартальний темп зміни середніх цін в експорті товарів, %. Результати для обох періодів наведено в табл. 1.

Для періоду до повномасштабного вторгнення оцінене рівняння регресії має вигляд:

$$\hat{y} = 1,07 + 0,058x.$$

Знак коефіцієнта регресії додатний і відповідає теоретичним очікуванням: поліпшення зовнішньої цінової кон'юнктури супроводжувалося прискоренням зростання реального ВВП. Водночас розрахункове значення t-статистики Стюдента для коефіцієнта b (1,51) не перевищує критичного значення 2,07 ($\alpha = 0,05$; 22 ступені вільності), коефіцієнт кореляції становить 0,306, а коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,094$, тобто варіація експортних цін пояснює лише близько 9 % варіації квартальних темпів приросту ВВП у цьому періоді.

Для періоду повномасштабної війни рівняння регресії набуває вигляду:

$$\hat{y} = -4,10 - 0,373x.$$

Коефіцієнт регресії змінює знак на від'ємний, проте, як і в попередньому періоді, є статистично незначущим: розрахункове значення t-статистики за модулем (1,23) менше від критичного 2,16 ($\alpha = 0,05$; 13 ступенів вільності); коефіцієнт кореляції становить – 0,323, коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,105$.

Діагностика підтверджує статистичну незначущість обох моделей у цілому: розрахункові значення F-критерію Фішера, одержані за результатами дисперсійного аналізу (ANOVA), становлять 2,27 та 1,52 і не перевищують критичних значень 4,30 і 4,67 відповідно ($\alpha = 0,05$). Фактичні значення критерію Дарбіна-Уотсона (1,08 для моделі періоду до повномасштабного вторгнення та 0,53 для моделі періоду повномасштабної війни) є нижчими за нижні критичні межі ($dL = 1,27$ та 1,08), що свідчить про позитивну автокореляцію залишків і вимагає обережності в інтерпретації стандартних похибок; додатковим обмеженням є коротка вибірка періоду повномасштабної війни ($n = 15$), яка знижує потужність статистичних тестів.

Отримані результати змістовно важливі попри формальну незначущість оцінок. По-перше, гіпотеза про стійкий одночасний зв'язок між квартальною динамікою експортних цін і темпами приросту реального

Таблиця 1

Результати регресійного аналізу залежності темпів приросту реального ВВП України від темпів зміни середніх цін в експорті товарів

Показник	Період до повномасштабного вторгнення (I кв. 2016 р. – IV кв. 2021 р.)	Період повномасштабної війни (I кв. 2022 р. – III кв. 2025 р.)
Оцінка параметра a	1,07	-4,10
Стандартна похибка параметра a	0,87	4,20
t-статистика параметра a	1,22	-0,98
Оцінка параметра b	0,058	-0,373
Стандартна похибка параметра b	0,039	0,303
t-статистика параметра b	1,51	-1,23
Критичне значення t-статистики ($\alpha = 0,05$)	2,07	2,16
Коефіцієнт кореляції r	0,306	-0,323
Коефіцієнт детермінації R^2	0,094	0,105
Розрахункове значення F-критерію	2,27	1,52
Критичне значення F-критерію ($\alpha = 0,05$)	4,30	4,67
Критерій Дарбіна-Уотсона (DW)	1,08	0,53
Критичні межі $dL - dU$ ($\alpha = 0,05$)	1,27–1,45	1,08–1,36
Кількість спостережень n	24	15

Джерело: сформовано та розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [2; 3]

ВВП не підтверджується для жодного з періодів: у 2016–2021 роках цінова кон'юнктура пояснювала лише незначну частину коливань ВВП, які визначалися передусім внутрішніми чинниками та неціновими шоками, зокрема пандемічним 2020 року. По-друге, параметри моделі якісно змінилися: коефіцієнт регресії змінив знак з додатного (+0,058) на від'ємний (- 0,373), що відображає специфіку періоду повномасштабної війни – сприятлива цінова кон'юнктура 2022 року збіглася в часі з найглибшим падінням ВВП унаслідок руйнування виробничих потужностей і блокади морських портів, а її погіршення 2023 року – з відновлювальним зростанням. Розрахований для періоду 2016–2021 років коефіцієнт еластичності (0,41) з огляду на статистичну незначущість оцінок має лише довідковий характер; для періоду повномасштабної війни розрахунок еластичності за середніми значеннями є некоректним через від'ємне середнє значення залежної змінної. Отже, кількісне оцінювання свідчить про якісну зміну характеру зв'язку зовнішньої цінової кон'юнктури з економічною динамікою України: в умовах повномасштабної війни цю динаміку визначали передусім нецінові чинники.

Домінування нецінових чинників у період повномасштабної війни має конкретні прояви, що пояснюють послаблення цінового каналу. Блокада та обмеження роботи морських портів у 2022 році фізично унеможливили реалізацію значної частини експортного потенціалу незалежно від рівня світових цін, розірвавши звичний зв'язок між ціновою кон'юнктурою та обсягами вивезення. Руйнування виробничих і енергетичних потужностей, вимушене переміщення підприємств і скорочення трудових ресурсів обмежили пропозицію з боку виробництва, зробивши економічну динаміку залежною передусім від безпекових і логістичних умов, а не від цінових сигналів зовнішніх ринків. Дію цінового каналу додатково послабило зміщення структури зовнішньої торгівлі на користь суходільних маршрутів і європейського напрямку зі специфічними умовами ціноутворення. Відтак у період повномасштабної війни зв'язок зовнішньої цінової кон'юнктури з економічною динамікою опосередковувався сукупністю нецінових обмежень, що узгоджується з одержаними

регресійними оцінками і потребує окремого аналізу відповідних каналів впливу.

Висновки. Емпіричне оцінювання зв'язку зовнішньої цінової кон'юнктури з економічною динамікою України, здійснене на основі офіційних квартальних даних за 2016–2025 роки з розмежуванням періодів до і після початку повномасштабної війни, засвідчило відсутність стійкого одночасного зв'язку між квартальною динамікою середніх цін в експорті товарів і темпами приросту реального ВВП у кожному з періодів: варіація експортних цін пояснює менш ніж 11 % варіації темпів ВВП, а параметри обох регресійних моделей є статистично незначущими.

Головним результатом дослідження є виявлена якісна зміна характеру зв'язку між періодами: коефіцієнт регресії змінює знак з додатного у період до повномасштабного вторгнення на від'ємний у період повномасштабної війни. Ця зміна відображає не послаблення економіки перед ціновими шоками, а перебудову самого механізму формування економічної динаміки: якщо у 2016–2021 роках зовнішня цінова кон'юнктура діяла як один із чинників сукупного попиту, то в умовах повномасштабної війни її вплив був витіснений неціновими обмеженнями – блокадою портів, руйнуванням виробничих потужностей та безпековими чинниками, які визначали економічну динаміку незалежно від рівня світових цін.

Отримані результати мають значення для забезпечення економічної стабільності України в умовах глобальних торговельних конфліктів: вони засвідчують, що в періоди гострих безпекових потрясінь цінові інструменти зовнішньоторгівельної політики втрачають дієвість, а пріоритетного значення набуває усунення нецінових обмежень – відновлення логістичних маршрутів, захист виробничих потужностей та критичної інфраструктури. Перспективи подальших досліджень пов'язані з переходом від моделей одночасного зв'язку до специфікацій із розподіленими лагами, здатних врахувати відкладений вплив цінової кон'юнктури, із застосуванням тестів структурних зламів для формальної перевірки зміни параметрів, а також із поглибленим аналізом окремих нецінових каналів впливу торговельних конфліктів на економічну динаміку України.

Бібліографічний список:

1. Гриценко А. А. Економічні суперечності глобалізації і локалізації та їх сучасні прояви. *Економічна теорія*. 2022. № 4. С. 5–29. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.005>
2. Державна служба статистики України. Квартальні національні рахунки. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/quarterly-national-accounts>
3. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля товарами (Індекси середніх цін в експорті (імпорті) товарів). URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-tovaramy>
4. Калюжна Н. Г., Степічєва О. В. Неопротекціонізм у сфері торговельно-економічного співробітництва: сутність і рушійні еволюційні чинники. *Проблеми економіки*. 2023. № 1 (55). С. 130–137. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-1-130-137>
5. Радзієвська С. О. Регіональний розвиток у світовій економіці в умовах глобальної нестабільності. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2026. № 36. С. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.36.2026.360541>
6. Юр'єва П. Б., Неборацько М. Е. Торговельні війни: концептуальні підходи та формалізація механізмів виникнення. *Український економічний часопис*. 2025. Вип. 11. С. 114–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-11-17>
7. Farrell H., Newman A. L. Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. *International Security*. 2019. Vol. 44, No. 1. P. 42–79. DOI: https://doi.org/10.1162/isec_a_00351
8. Rodrik D. The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York : W. W. Norton & Company, 2011. 368 p.

References:

1. Hrytsenko A. A. (2022) Ekonomichni superechnosti hlobalizatsii i lokalizatsii ta yikh suchasni proiavy [Economic contradictions of globalization and localization and their modern manifestations]. *Ekonomichna teoriia – Economic Theory*, no. 4, pp. 5–29. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.005>
2. State Statistics Service of Ukraine (2026) Kvartalni natsionalni rakhunky [Quarterly national accounts]. Available at: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/quarterly-national-accounts>
3. State Statistics Service of Ukraine (2026) Zovnishnia torhivlia tovaramy [External trade in goods]. Available at: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-tovaramy>
4. Kaliuzhna N. H., Stepichieva O. V. (2023) Neoprotektsionizm u sferi torhovelno-ekonomichnoho spivrobitnytstva: sutnist i rushiini evoliutsiini chynnyky [Neo-Protectionism in the Sphere of Trade and Economic Cooperation: The Essence and Driving Evolutionary Factors]. *Problemy ekonomiky – The Problems of Economy*, no. 1 (55), pp. 130–137. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-1-130-137>
5. Radziievska S. O. (2026) Rehionalnyi rozvytok u svitovii ekonomitsi v umovakh hlobalnoi nestabilnosti [Regional Development in the World Economy amid Global Instability]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy “Kyivskiy politekhnichnyi instytut” – Economic Bulletin of National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”*, no. 36, pp. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.36.2026.360541>
6. Yurieva P. B., Neborachko M. E. (2025) Torhovelni viiny: kontseptualni pidkhody ta formalizatsiia mekhanizmiv vynyknennia [Trade Wars: Conceptual Approaches and Formalization of Emergence Mechanisms]. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys – Ukrainian Economic Journal*, vol. 11, pp. 114–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-11-17>
7. Farrell H., Newman A. L. (2019) Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. *International Security*, vol. 44, no. 1, pp. 42–79. DOI: https://doi.org/10.1162/isec_a_00351
8. Rodrik D. (2011) The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York: W. W. Norton & Company, 368 p.

Дата надходження статті: 24.07.2026

Дата прийняття статті до публікації: 18.09.2026

Дата публікації статті: 30.09.2026